

br. 153 prilažući sve dokumente i potvrdu iz toč. 3. ovog uputstva.

5. Narodna banka odobrava iznos regresnog zahtjeva, tekućem računu poduzeća na teret rna br. 800598 »Fond za regres«.

6. U pogledu kontrole i evidencije u vezi sa ostvarenjem regresa po ovom uputstvu vrijede propisi Uputstva o davanju regresa trgovačkim poduzećima koja otkupljuju meso, mast, jestivo ulje, grah, krumpir, mlijeko i jaja za osigurano snabdijevanje po cijenama višim od jedinstvenih cijena u prodaji na malo. (Službeni list FNRJ br. 12/45).

7. Ovo uputstvo primjenjivat će se od dana objavljivanja u »Službenom listu Federativne Narodne Republike Jugoslavije«.

Br. 17622,

Beograd, 9. lipnja 1949.

Ministar financija

Dobrivoje Radosavljević s. r.

(Ovo je Uputstvo objavljeno u »Službenom listu FNRJ br. 61. od 20. VII. 1949.)

*

Na temelju člana 13. Uredbe o jedinstvenim cijenama, donosim

R J E Š E N J E

o proširenju važnosti propisa uputstva o načinu naknade (regresa) u cijenama kod otkupa riječne ribe, koja se daje za potrebe osiguranog snabdijevanja)

1. Propisi Uputstva o načinu naknade (regresa) u cijenama kod otkupa riječne ribe, koja se daje za potrebe osiguranog snabdijevanja (»Službeni list FNRJ« br. 61/49), primjenjivat će se i na jezersku ribu koja se umjesto mesa daje za potrebe osiguranog snabdijevanja.

2. Ovo rješenje primjenjivat će se od dana objavljivanja u »Službenom listu Federativne Narodne Republike Jugoslavije«.

Br. 24708

Beograd, 3. kolovoza 1949.

Dobrivoje Radosavljević, s. r.

Ministar financija,

(Ovo je Rješenje objavljen u Sl. l. FNRJ br. 69. od 17. VIII. 1949.)

Ribari na Tisi

Kao široka srebrna vrpca, Tisa se u velikim serpentinama vijuga kroz plodnu nizinu. Dolazeći sa sjevera iz Mađarske, rijeka teče kroz žitnicu Bačke i Banata te pritokama i kanalima nadvodnjava najbolju zemlju, koju si možemo zamisliti. Ali ona također jako obiluje ribama. Naročito su som i jegulja dobro zastupani. Tisa teče velikom brzinom. Svojom žučkasto-zelenkastom bojom imala je od vjkada nadimak Tise-plavojke.

Krasan tvrd soj ljudi živi u ovim krajevima, naročito ribari su daleko poznati svojom mučaljivošću, pameti i skromnošću. Već od svojih pradjedova naslijedili su tu mučaljivost, ali i zdrav instinkt koji njima pokazuje pravi put sve do kraja života. Njihovo rodoljublje ne sja samo u jakim bojama, ono je nešto što se samo sobom razumije, skoro nesvjesno. Ovi su ljudi vjerni žitelji svoje prostrane Vojvodine. U doba elementarnih katastrofa, njihova požrtvornost i gotovost za pomaganje ističe se u pravom svijetlu. A češće dolaze poplave ili pak bijesne oluje, koje zahtijevaju od stanovnika oko Tise ono najteže.

Rijeka je široka kojih 200 metara. No kad ima poplava, ona se proširuje izvan svoga-užega korita u beskrajno jezero. U ovom slučaju valja biti oprezan. Tada pomoću vrbovih hasura spremjenih duž obala naspri pojačavaju se ili se nastale rupe poprave. Ribari su uvijek prvi kada treba osigurati ugrožena mjesta i suprotstaviti se proboju nasipa.

Srasli su sa svojom zemljom i ako ih njihov svagdanji posao vodi daleko na rijeku. U šašu su kod kuće a tek u kasno veče upućuju se kući na svoje ognjište. Kao što riba može živjeti samo u vodi, a divokoza samo u planinama, tako su ti ljudi usko povezani sa svojom rijekom. Ona nekolicina među njima, koji su svojedobno, osobito u devedesetim godinama, pokušali da nađu svoju sreću u novom svijetu, vratili su se nakon nekoliko godina pokajnički u rodne krajeve na Tisi, kako bi tu kad drukčije nije bilo moguće primili makar i prosjački štap. Nisu smogli snage da konačno napu-

ste ovu zemlju, ma da su životne prilike baš za ovaj stalež bile još vrlo rđave. Svoju oskudnu lovinu prodavali su na tržištima ili bogatim trgovcima u besćenje. Bili su izrabljivani kao što je bio običaj u kapitalističkom poretku. Za mukotrpan i težak posao nije se pravično po zasluži plaćalo.

Sve to moramo imati na umu za ispravnu ocjenu tih ljudi. Možda će mnogo toga biti zbog čega bi se njima kao ljudima moglo prigovarati. Njihova mučaljivost, njihov upravo istočnjački mir i njihova plašljiva suzdržljivost prema strancima mogu se katkada smatrati griješkom, ali na taj način i ribe, mir šume i suzdržljivost visoke divljači mogli bi se smatrati griješkom.

Kad smo se jednom sprijateljili sa ljudima sa Tise, tad će nam svagdašnji sastanak i razgovor s njima manjkati, ukoliko ga ne bi imali.

*

U jednom selu sjeverno na Tisi koje se sastojalo od svega nekolicine kuća, dogodilo se ono što ćemo sada ispričati. Među strmom glinastom obalom široke rijeke i jedne male hrastove šumice više porodica podigle su bile svoje nastambe. Rijeka se tamo divljom snagom probija u zemlju. Svake se godine komadić zemlje otrgne od obale, jer Tisa tamo teče u velikom lučku, a valovi njezini kreću se jakom brzinom i bukom prema zapadu. Pijesak je nezasićen.

Ona se širi preko oskudnih polja i pomiče se podmuklo prema niskim dubocama, kojih se zidovi sčućure pod trskom ili šašom duboko upalih krovova.

Kriještanje galebova čuje se nad valovima, a nad pješćanim brdima javlja se jednolično grakanje vrana, koje dolazeći svake večeri u gustim jatima sa kukuruznih polja lete preko rijeke i traže svoje prenoćište u tamnim krošnjama drveća.

Pričaju, da su jednom ljudi ovamo došli lađama. Zalutali ili pak izbjeglice, ljudi sa teškom sudbinom, kao što je teška sama ova zemlja koja je mnogo, mnogo pretrpjela pod neprijateljskom okupacijom... U po-

sljedećim decenijama ova je zemlja često mijenjala svoga gospodara. No ljudi su ostali žilave volje, te se uporno opirali svima navalama osvajača-tuđinaca. Ribari razvijali su marljivo svoj zanat, te nisu nikada pokleknuli pred nasiljem gospodara.

Ribari, inače navikli samo na mrežu i jedro, bili su se domogli plodnoga tla, naučili su se sjetvenom poslu, spretnim su rukama sijali žito i snagom iskusnih zemljoradnika žetvi dozrelo žito.

*

U onome seocu na Tisi, samo malo njih uspjeli su steći izvjesno blagostanje. Neki koji su bili dovoljno pametni, te su dalje gledali od svoga čamca, pomogli su si drukčije.

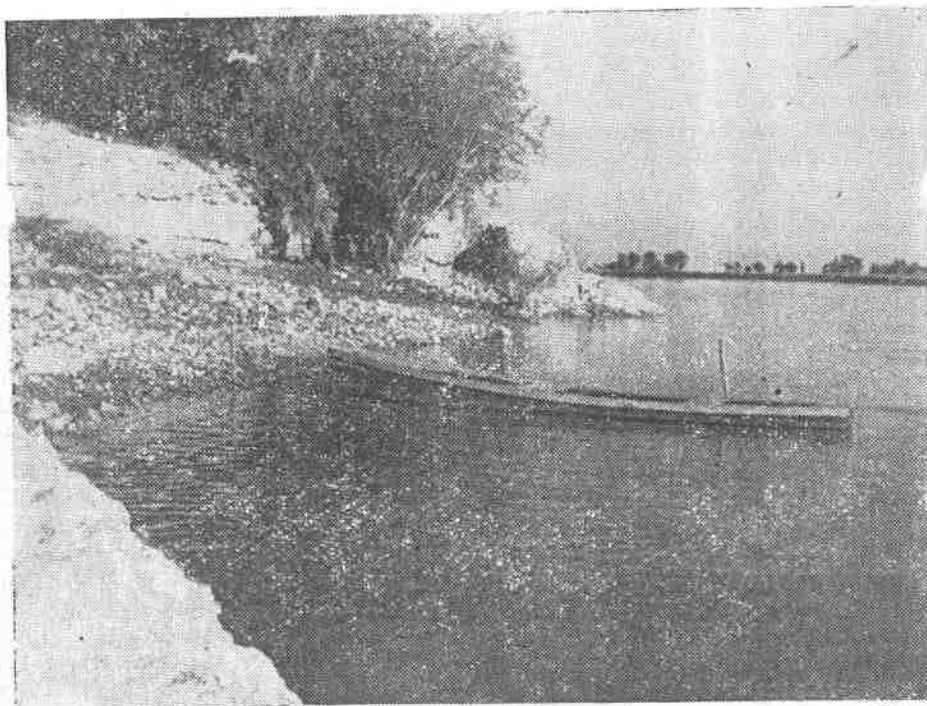
Tako se naročito istakao i Stevo Berec, koji je brzo došao do spoznaje da pojedinac ne znači ništa, a

vuče veslo, preda ga svome susjedu i zapovjedi, da se ispusti kolac.

Počnemo veslati uz rijeku. Veslamo brže i sve brže. Kad stignemo u sredinu rijeke, stari se javi opet jednim mišom: »dosta je!« Ne vukući mrežu, stari Berec petlja na njoj, te ju popravi koliko može. Malo klupko crvenih krpa nagovijesti zadnju četvrtinu mreže: Kad se ono pojavi, moramo opet veslati prema ritu i to svom snagom, jer voda nosi za nama mrežu koja je gore opremljena plutom, a dolje olovom.

Čim smo stigli do nita, krenemo opet polako uz rijeku. Krug mreže se sve više suzava, dok ne stignemo do kraja te mreže, pričvršćenog u tlo.

Tu već stoji Dane, pomoćnik staroga, cereći se, golcaat, da bi sa obje svoje jake ruke kolac čvrsto prihvaćao. I Stevo sad se spusti u vodu, a obojica počnu

Uvala na Tisi

zajednica sve. On se je zalagao za to, da se svi slože, i tako se uskoro stvorila neka vrst zadruga, koja je skupljenim sredstvima kupila veće mreže te je znala bolje iskoristiti svoju lovinu.

Stevo je svojski radio. Pol sata prije izlaza sunca provešao je sa svojim sinom Šandorom do rita. Tik prednji dio čamca gledao je na samu vodu.

Tu stari sjedi u svome čamcu dok lula koju je zapalio već na obali, još tinja. Zatim pričvrsti kraj svoje kružne mreže na rubu rita. Jednom rukom se drži na zabijenom kolcu. Drugom rukom potisne svoju veslačku lopatu sve do glinastoga tla. Kad je s time gotov, uputi svoga sina pogledom, neka drži kolac umjesto njega. Zatim podigne sa dna svoga čamca drvenu toljagu, veliku kao pesnica. Ova mu je toljaga inače služila za ubijanje riba. Sad je počeo s njome lupati po dršku lopate koja se udubljuje u vodu. Ali to nije išlo podjednako nego sad brže, sad opet polaganije, sad jače, sad slabije. Na taj način udara čudnim taktom, skoro kao da daje morse-znakove na drvu, i kao da je na ovaj takt manjkala samo neka glazba. Tako katkada zna lupati i po dvadeset minuta.

Kad bi mu postalo dosadno (možda prestane lupanjem po nekom nama nepoznatom zakonu), tada po-

vući mrežu prema obali. Danima trajao je ribolov, ali još nikada nije bilo tako obilne lovine kao danas! Kao u mravinjaku mreža vrvi od riba. Punim lopatama bacaju ih u »stobor« (prostor na obali ograđen das-kama).

Konačno počne odmor. Osokolim se te pitam mučaljivoga: »Recite mi Stevo, kako i zašto dolaze ove mnoge ribe?« »Dolaze na zov« odgovori tiho.

»Ovo ne razumijem.«

»Ribe nisu gluhe, čuju lupanje već iz daleka. Ako se njima ne dopada, udalje se u velikom luku, no kad im se dopada znatizeljno se približe, jer štošta za hranu obično pada u vodu uz neki štropot. Tada se čuje pljuštanje, pa vi ste ga prije i sami čuli, na što se ribe pojave bez obzira, da li su gladne ili ne.«

»Zašto to čine?«

»Da, tko bi to znao reći! One dođu, ali samo u doba žetve.«

»Od koga ste to učili, Stevo?«

»Od koga? Od Andrije Kiša, oca, on je to opet čuo od svoga oca.«

Slegne ramenima kao da će reći, da takova šta ne treba učiti, da je to baš tako i drugačije ni ne može biti.

Nema smisla dalje pitati. Bilo bi ipak uzalud.

Lovina se probire. Ima kod toga obilje krasnih somova. Svaki od više kilograma. Male ribice bacaju se natrag u rijeku. Često se ovo rukovanje vrši po naročitim običajima, koji čini se još potiču iz starog doba. Ribari gacaju do koljena u vodi i zvučnim glasom viču nešto preko valova, kao neku čarobnu riječ.

Na večer sjede kod otvorene vatre te kuhaju riblju čorbu. Ljudi sa Tise prave naročito juhu koja se mora bezuvjetno prirediti vodom iz Tise. U toj juhi kuhaju mnogo manjih riba, mećući u nju začina, mnogo paprike i rajčica. Napokon se male iskuhane ribice opet bacaju u vodu. A prava riblja juha tek se sada priređuje iz velikog, na komade rasječenog soma, naravno sa već vrelom vodom iz Tise.

Onda dok se žeravica stinja, ribari gledaju na baršunasto tamni obzor, koji je pokrit bezbrojnim zvjezdama, a žele si mirnu noć.

To je nešto osobito tajanstvena oko onih noći na Tisi. Ispružen na tratini razmišljaš o danu koji je bio pun doživljaja. A tamo, preko, valovi rijeke i dalje jednoliko šuštaju, što se dojmije kao sjetna melodija.

Na pješčanoj obali, žar se rasplinuo.

*

Kad sam na godinu opet došao u ono ribarsko selo, tamo je vladao jad i briga, nešto sa strane na jednoj pritoci, proradila je bila tvornica papira, koja je svojom onečišćenom vodom velik dio onoga dijela rijeke trovala. Stevu našao sam još mučljivijeg nego prije.

»Čovjek se i onako srdio zbog tih poplava koje čine mnogo štete među ribama. U mirnim pak vremenima somovi ugibaju u vodi. Ja sam si to odmah mogao misliti, kada tvornica papira ne gradi svoju napravu za čišćenje vode. Ali za diioničare mi smo samo trice, šta se može tu učiniti?«

»Trebalo vlastima uputiti podnesak, kako bi se šteta odmah zaustavila. Ako ne budu slušali, onda ostane samo sud!«, primijetio je drugi seljanin.

Tako svi skupa sastaviše spis, a kako je trebalo o svemu temeljito razmisliti, trajao je ovaj posao do kasne noći. Sutradan Stevo nekolicini starijih ribara iz onoga kraja pokazao je spis, da kažu svoje mišljenje. Kako oni nisu imali nikakva prigovora, podnesak bio je otpremljen istoga dana.

Ovo je ugibanje riba bilo velik gubitak za tamošnje ribare, naročito i za male ljude koji imadahu u zakupu polovicu prava ribarenja, a sad su smagali jedva kamate.

Osim toga jesen je oporna i burna nastupila i učinila je prerano kraj ribolovu. Zabrinuto su gledali i u blisku budućnost. Kako nisu imali uštednje, ženske su išle na salaše susjednoga grada, te su primale službu kao »sluškinje«.

Tada se dogodilo da je gusta magla zavila cijeli kraj, te na rijeci ne viđahu ruku pred očima. Bura bičevaše Tisu. Čulo se lupanje valova na obali. Sutradan prazan čamac bi nanešen. Taj je čamac pripadao mladom susjedu, koji se ne mareći za opomene bio usudio da se u predvečerje čamcem uputi na rijeku. Kasnije bi njegova lješina bi nanešena na obalu. Nova žalost i nov očaj snašli su ribarsko selo.

Drugog dana pokopali su utopljenika. Na malome groblju stajali su ribari sa svojim ženama, ozbiljni, tužni.

Razgovori su se, naravno, osim te nesreće, kretali oko događaja u tvornici papira. Ljudi govoraču

o siromaštvu ribara, te kako bi bilo teško, nabaviti novu mrežu, kad bi se stara izgubila. — Oni se sjećaju i t.rog. ca, koji su bili izgubili svog jedinog sina, jer se pun požrtvovanja bio odvezao na rijeku, da bi spasio raširenu mrežu.

*

Ali to još nije bilo sve. Tvornica papira prouzrokovala je sve više štete. Veliki somovi ugibahu, malih je nestajalo. U tvornici papira se krpe i kosti raskuhavahu. Mutna kaljuža oticaše. Taj se otrov širi u potoku, koji utiče u rijeku. U vodi taj otrov izgrize fine biljke, male korijene, vodeno bilje. Otrovnost razara skrovišta, koja si ribe grade, svadbeno gnijezdo, leglo za mlad. Sada se sele. Neko je rekao, da ribe bježe pod zemlju kroz labirint vrela uzduž podjskih potoka i u kanale, gdje također uginu.

Akočija ribara nije imala uspjeha. Na podnesak uopće nije stigao odgovor.

»Za moga života nisam govorio mnogo riječi«, reče Stevo. »Što živi na toku rijeke, nema glasa. I moj otac bijaše uvijek miran čovjek. I kad nevolja bijaše velika, nije mnogo jadao! Nažalost bilo je i takovih ribara, koji su iz sebičnih razloga radi neke zarade od tvornice, izbjegavali zajedničku akciju. Iznenada su se počeli držati tako, kao da im nije bilo jasno, da su trebali i oni bdjeti nad sudbinom svog zavičaja.«

Neki drugi uzvikne, da treba tvornicu papira dignuti u zrak.

»To je riječ«, odvratio je drugi, ali nitko nije ozbiljno mislio na to, da takve riječi pretvori u djelo. Slične se riječi mnogo brbljale, ali se nije ništa poduzelo, da bi se stanje popravilo. Dok se nije iznenada sve promijenilo.

Došao je naime rat...

Tada su ribari bili pozvani u vojsku, žene ostale su same u svojoj bijedi. Ribolov sve je više propadao. No tvornica papira radila je dalje i odbacivala sve masnije dividende za diioničare.

Ribarska zadruga koja bijaše tek u svome začetku, raspustila se, jer nije bilo pravoga rukovodstva. Stevo usprkos svojim podmaklim godinama odlučio je, da ode u partizane, a s njime je otišao i njegov sin. Stupili su u službu narodno-oslobodilačkog pokreta.

Ribarska naselja na Tisi umuknuše. Kriješćući, jata vranâ lijetahu nad žutom vodom do stare bjelogorične šume, smjestivši svoja prenočišta u krošnjama visokih hrastova. Ptice imaju svoja gnijezda. Naši do bri ribari koji su sada zamijenili lopate za veslanje sa puškom, provodili su više nego jednu noć pod samim nebom kraj svih vremenskih nepogoda i oštre studeni.

Jedne pak noći cijeli kraj na Tisi zažario se strašnim sjajem od vatre. Tvornica papira koja je bila ljudima donijela toliko štete i brige — izgorjela je. Govorilo se, da su je partizani bili zapalili, kako bi dobro pravo ribarskog naroda na taj način konačno ostvarili.

Počeli su najgori progono od strane protunarodnih vlasti protiv rodbine ribara. I žene i djeca stradali su od bijesa i okrutnosti tuđinaca i neprijatelja.

Dok nije jednoga dana čas narodnog oslobođenja kucnuo i za kraj na Tisi...

A danas, ribari na Tisi rade svoj svakidašnji posao u svojoj pravoj domovini, pod moćnom zaštitom svoje narodne države.

Karlo Peharc.